

Conjunctuurbericht

PB99-307
25 november 1999
10.30 uur

November 1999

Algemeen: *hoogconjunctuur houdt aan*

De economische groei in het derde kwartaal wordt geraamd op 4,0%. Dit relatief hoge stijgingspercentage bevestigt het voortduren van de hoogconjunctuur. Nu al veertien kwartalen achtereen ligt de economische groei boven de drie procent. Niet alleen het stabiele karakter, ook de lengte van de periode waarin de groei aanhoudt is opmerkelijk. Na de eerste helft van de jaren zeventig is dit niet meer voorgekomen. De industriële productie kent in de loop van dit jaar oplopende groeipercentages. De gezinsconsumptie lijkt in het derde kwartaal van dit jaar wat af te vlakken. Met name de groei van bestedingen aan duurzame goederen zwakt af. Het vertrouwen van de consumenten in de conjuncturele ontwikkelingen blijft in november onveranderd groot. De inflatie, afgemeten aan de jaar-op-jaar mutatie van de consumentenprijsindex, neemt in oktober licht af. De verbruiks- en afzetprijzen van industriële producten daarentegen lopen de laatste maanden fors op. De geregistreerde werkloosheid stabiliseert in het tijdvak augustus-oktober op een niveau van even boven de tweehonderdduizend. In de eerste negen maanden daalt het aantal uitgesproken faillissementen gestaag.

Bruto binnenlands product: *groei 4%*

Het volume van het bruto binnenlands product (BBP) in het derde kwartaal van 1999 is 4,0% groter dan in dezelfde periode een jaar eerder. Dit blijkt uit de eerste ramingen die in het kader van de Kwartaalrekeningen gemaakt zijn. Groeicijfers van vier procent en hoger zijn betrekkelijk zeldzaam. Van de 39 kwartalen in dit decennium zijn dit er zeven. Gemiddeld over de eerste drie kwartalen van dit jaar komt het stijgingspercentage uit op 3,4. Dit cijfer blijft maar weinig achter bij de relatief hoge groeicijfers van de voorgaande twee jaar. Opmerkelijk is het herstel bij de goederenproductie. Na het zeer matige accres in de eerste twee kwartalen is de groei van 4,6% in het derde trimester hoog. Naast een licht herstel in de industrie speelt in de landbouw een incidentele factor, het zeer natte najaar van vorig jaar, hierbij een rol. Net als in de voorgaande kwartalen blijft de toename in de commerciële dienstverlening fors. Vooral de productie in de telecommunicatie en de financiële instellingen floreert. De groei in de niet-commerciële diensten, zorg en overheid, blijft beperkt.

CBS-Persdienst

Postbus 4000
2270 JM Voorburg
tel. (070) 337 58 16
fax (070) 337 59 71
E-mail:
persdienst@cbs.nl

Het CBS
is een dienst van
het Ministerie van
Economische Zaken

Consumptie: *stijging bij duurzame goederen zwakt af*

Het volume van de binnenlandse gezinsconsumptie in het derde kwartaal is 3,5% groter dan in de overeenkomstige periode van 1998. Het groeicijfer over het derde kwartaal blijft wat achter bij de stijgingen in de andere trimesters van dit jaar. Al blijven de groeicijfers, historisch gezien, hoog vergeleken met de toename over 1998 (4,1%), het groeitempo in de eerste negen maanden van dit jaar neemt toch enigszins af. Deze ontwikkeling doet zich het meest geprononceerd voor bij de conjunctureel gevoeligste groep, de duurzame goederen. Deze categorie goederen maakt een kleine 20% van de totale binnenlandse consumptie uit. In het eerste kwartaal was het volume 10,5% groter dan een jaar eerder; in het tweede kwartaal was dit 8,2% terwijl het groeicijfer in het derde trimester is gekrompen tot 4,2%. Bij de voedings- en genotmiddelen is er dit jaar amper van volumegroei sprake. De overige goederen zijn vanaf deze editie van het Conjunctuurbericht als zelfstandige categorie onderscheiden. Naast de energiedragers omvat deze groep onder andere drogmetica, boeken en tijdschriften. Het aandeel van deze groep (ruim 12%) is nagenoeg gelijk aan dat van de voedings- en genotmiddelen.

Productie industrie: *lichte versnelling*

Het volume van de industriële productie in september is bijna 3% groter dan in dezelfde maand van vorig jaar. Hiermee ligt het volume van de productie in het derde kwartaal 1,5% hoger dan in het overeenkomstige tijdvak een jaar eerder. In de loop van dit jaar geven de kwartaalcijfers een oplopende tendens te zien. Over de eerste negen maanden van dit jaar ligt de productie nagenoeg op hetzelfde niveau als in hetzelfde tijdvak van 1998. De hout- en bouwmaterialenindustrie, de papier- en grafische industrie en de voedings- en genotmiddelenindustrie hebben in deze periode de hoogste groeicijfers.

Inflatie: *daalt licht*

Het consumentenprijsindexcijfer lag in oktober 2,1% hoger dan in dezelfde maand van vorig jaar. De jaar-op-jaar mutatie van dit cijfer is de indicator voor de inflatie. De inflatie in oktober is iets kleiner dan het gemiddelde dat in de eerste negen maanden van dit jaar werd gemeten. Op een incidentele uitschieter in augustus na, toen de prijzen met 2,6% stegen, is de inflatie gedurende het hele jaar al vrij stabiel. Ook in de voorgaande drie jaar was dat al in opvallende mate het geval. De gemiddelde absolute afwijking was in die jaren ongeveer 0,2 procentpunt. Dit jaar ligt dat getal, een maat voor de stabiliteit van de inflatie, tot nu toe zelfs 0,1 procentpunt lager. In vergelijking met september van dit jaar zijn de prijzen met 0,1% gestegen. Verse groenten, vlees en nieuwe auto's werden duurder, terwijl ook het gebruik van vakantieaccommodaties door de herfstvakantie iets prijziger was dan in september. Daarentegen werden vers fruit, aardappelen, cd's, kleding en schoeisel goedkoper.

Producentenprijzen: forse stijging

In september namen de prijzen in de industrie fors toe ten opzichte van augustus van dit jaar. De prijzen van verbruikte grondstoffen en half-fabrikaten stegen in september met 1,8% vergeleken met het niveau in augustus. Vooral geïmporteerde grondstoffen namen flink in prijs toe (3,4%). In vergelijking met september vorig jaar lagen de verbruiksprijzen 8,6% hoger. Ook in dit geval waren hogere importprijzen de belangrijkste factor.

De afzetprijzen van de producten van de Nederlandse industrie zijn in september met 0,9% gestegen vergeleken met augustus. Deze toename bleef opnieuw achter bij die van de verbruiksprijzen. Al zeven maanden nemen de afzetprijzen minder toe dan de verbruiksprijzen. In bijna alle branches van de industrie nam het prijsniveau toe. De grootste prijsstijgingen vonden plaats in de aardolie-industrie. Drijvende kracht achter deze ontwikkeling was de prijsstijging van ruwe aardolie. De prijs van dit product fluctueert sterk. In januari van dit jaar kostte een barrel ruwe aardolie van 159 liter gemiddeld 11,09 dollar per vat. In oktober lag de prijs van een dergelijk vat op 22,35 dollar. Dit betekent dat de prijs in de loop van dit jaar met meer dan honderd procent is gestegen. De ontwikkelingen van de verbruiksprijzen en in mindere mate die van de afzetprijzen volgen de laatste vijf jaar de prijsfluctuaties van ruwe aardolie. Wel is de variatie van de afzet- en verbruiksprijzen minder extreem.

Consumentenvertrouwen: blijft groot

Ook in november handhaaft de consument het grote vertrouwen in de ontwikkelingen van de Nederlandse conjunctuur. Op de vijf vragen die aan de indicator ten grondslag liggen worden per saldo twintig procent meer positieve dan negatieve antwoorden gegeven. In zowel september als oktober was dit saldo 23 procent. De indicator van het economisch klimaat, die het oordeel over de algemeen economische ontwikkelingen weerspiegelt, komt in november uit op 17. De indicatie voor de koopbereidheid, die het oordeel over de eigen financiële situatie en het antwoord of de consument de tijd gunstig acht grote aankopen te doen samenvat, blijft onveranderd staan op 22. Met name bij de beantwoording van de laatste vraag overheerst het optimisme.

Werkloosheid: ongewijzigd beeld

Het aantal geregistreerde werklozen kwam in de maanden augustus-oktober uit op 211 duizend. Dit is 54 duizend minder dan in het overeenkomstig tijdvak een jaar eerder. Het afgelopen jaar is de werkloosheid dus gemiddeld per maand met vier á vijfduizend gedaald. Deze cijfers liggen duidelijk lager dan de afnames die gemiddeld in de anderhalf jaar daarvoor werden waargenomen. De grootste dalingen, die medio vorig jaar werden gemeten, bedroegen circa negenduizend per maand. Vergeleken met het tijdvak juli-september is de werkloosheid met duizend gedaald. Na correctie voor seizoeneffecten is ze echter met tweeduizend gestegen. Deze toename is te gering en

vooral nog te incidenteel om te concluderen dat de werkloosheid stijgt. In de periode augustus-oktober stonden 100 duizend werklozen langer dan een jaar ingeschreven bij het arbeidsbureau. In tweeënhalf jaar tijd is dit aantal gehalveerd.

Faillissementen: *daling over een breed front*

In september zijn er 198 faillissementen uitgesproken over bedrijven en instellingen exclusief eenmanszaken. Dit is bijna 25% minder dan in dezelfde maand van het vorig jaar. Incidentele oorzaken, zoals het aantal zittingsdagen van de rechtbank, kunnen het aantal uitgesproken faillissementen echter beïnvloeden. Om een beter beeld te krijgen van de ontwikkeling kan daarom het beste een langere periode worden beschouwd. Het totaal aantal faillissementen over de eerste negen maanden van dit jaar is uitgekomen op 1734, acht procent minder dan in dezelfde periode van 1998. In bijna alle bedrijfstakken nam het aantal af. Alleen in de industrie steeg het aantal faillissementen. Worden faillissementen van éénmanszaken ook meegerekend dan is de daling bijna dertig procent. Dit is voor een groot deel het gevolg van de ingevoerde Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (WSNP), die in december van dit jaar is ingevoerd. In alle provincies was er sprake van een daling. Procentueel gezien was deze het grootst in Zeeland en Flevoland. In absolute zin was de daling in Noord-Holland het grootst. In Utrecht was de afname relatief gering.

Rente: *daggeldrente stijgt*

De indicatoren voor de korte en de lange rente vertonen in oktober beide een stijgende tendens. Dit is verschillend aan de vijf maanden hiervoor toen de ontwikkeling van de lange en korte rente divergeerde. Het rendement op staatsobligaties, de lange rente, steeg in oktober met 0,3 procentpunt. De lange rente stijgt al een half jaar en komt in oktober uit 5,28%. Dit is het hoogste percentage na november 1997. Wel is in de loop van november de lange rente gedaald tot 5,0%. Ook de daggeldrente neemt in oktober toe en wel met 0,1 procentpunt tot 2,5%. Op 19 november is de daggeldrente verder opgelopen tot 2,63%. De hypotheekrente nam in het kielzog van de stijging van de lange rente in september eveneens toe. Op 5 november verhoogde de Europese Centrale Bank de rente met een half procentpunt. Dit houdt in dat de 'voorschot rente' die rechtstreeks gekoppeld is aan de depositorente van de ECB eveneens stijgt en uitkomt op 2,75%.

FOCUS: *Indicatoren wijzen niet op oververhitting*

De groei van de Nederlandse economie, gemeten als de toename van het bruto binnenlands product (BBP) ligt dit jaar vooral nog boven de drie procent. Al veertien opeenvolgende kwartalen ligt het groeicijfer boven de drie procent. Een dergelijke lang aaneengesloten groei-periode is de laatste twintig jaar niet voorgekomen. Volgens de gangbare economische theorie kan de economische ontwikkeling geremd worden als de productiefactoren, arbeid en kapitaal, schaars

worden waardoor de productie niet meer kan voldoen aan de vraag. Dit zou stijgende prijzen als gevolg kunnen hebben, wat een negatieve invloed heeft op de groei. Een aantal grootheden kunnen een indicatie geven of dergelijke groeibelemmering zich thans voordoet. Volgens de aanhangers van de 'new-economy' theorie is een aanhoudend sterke economische groei zonder oplopende inflatie mogelijk.

De convergerende ontwikkeling van de werkloosheid en de vacatures duidt op een toenemende krapte op de arbeidsmarkt. De dalende trend van de werkloosheid zette in 1999 door, zij het dat het tempo wel lager lag dan in het jaar daarvoor. Het aantal openstaande vacatures was in het tweede kwartaal groter dan ooit door het CBS is gemeten. Een steeds groter wordend percentage ondernemers in de industrie ervaart het tekort aan arbeidskrachten als een productiebelemmering. Schaarste van de productiefactor kapitaal lijkt een minder nijpend probleem. Weliswaar liep de bezettingsgraad in september in de industrie met 0,2 procentpunt op naar 84,3%, maar dit is niet veel hoger dan het gemiddelde van de jaren negentig. In de vorige periode van hoogconjunctuur, het begin van de jaren negentig, lag de bezettingsgraad ruim twee procentpunt hoger. De inflatie vertoont ook geen stijgende tendens. Wel stijgen de producentenprijzen, met name onder invloed van de prijsontwikkeling van ruwe aardolie. Ook het rendement op staatsobligaties, een indicator voor de lange rente, is in de loop van dit jaar gestegen; wel is deze in november weer wat gedaald. Door eerdere dalingen, met name in het midden van de jaren negentig, is de rentevoet nog steeds relatief laag.

Internationaal: *Consumenten- en producentenvertrouwen in de EU*

De indicatoren van het consumenten- en het producentenvertrouwen in augustus ontwikkelen zich verschillend binnen de Europese Unie (EU 15). Het producentenvertrouwen in de industrie in het Verenigd Koninkrijk lag in augustus fors hoger dan in juli. Het laatst bekende cijfer in Frankrijk, het julicijfer, nam eveneens flink toe vergeleken met de maand ervoor. Het toegenomen vertrouwen was in beide landen vooral te danken aan positievere verwachtingen met betrekking tot de toekomstige productie. Ook in Denemarken is het vertrouwen flink toegenomen. In Spanje en Portugal is het vertrouwen in augustus daarentegen verminderd ten opzichte van juli. In veel landen binnen de EU15 nam het producentenvertrouwen in de loop van dit jaar flink toe. Duitsland vormt een belangrijke uitzondering. Hier is het vertrouwen in de laatste maanden van vorig jaar en de eerste maanden van dit jaar duidelijk afgenomen. Een echt herstel is in augustus nog niet zichtbaar. In Nederland steeg het producentenvertrouwen in de loop van dit jaar sterk en bereikte in september de hoogste waarde die ooit door het CBS is gemeten.

Ook de ontwikkelingen van het consumentenvertrouwen zijn in augustus wisselend. In België, Spanje, Italië en Finland was de consument iets pessimistischer dan in juli. De dalingen waren over het algemeen vrij gering. In onder andere Denemarken, Zweden, Oostenrijk en het Verenigd Koninkrijk was men daarentegen positiever. Dit was in de meeste landen het gevolg van een positiever oordeel over de te

verwachten conjuncturele ontwikkelingen. Het vertrouwen van de Duitse consument was in augustus even groot als in juli. Na een daling medio dit jaar ligt het consumentenvertrouwen sinds mei op hetzelfde niveau. Het producenten- en consumentenvertrouwen ontwikkelen zich in dit land in 1999 ongeveer parallel. In Nederland handhaaft het consumentenvertrouwen zich vooralsnog op een hoog niveau. In ons land zagen we een duidelijk herstel in de loop van het jaar. In Ierland zien we een soortgelijke ontwikkeling.

Noot voor de redactie

Voor meer informatie over het Conjunctuurbericht kunt u contact opnemen met het Centraal Bureau voor de Statistiek in Voorburg, dhr. M. Mellens, tel. (070) 337 55 96. Overige informatie kunt u verkrijgen bij de persdienst van het CBS, tel. (070) 337 58 16.